

Een rondgang langs de grafzerken in het koor van de Martinikerk

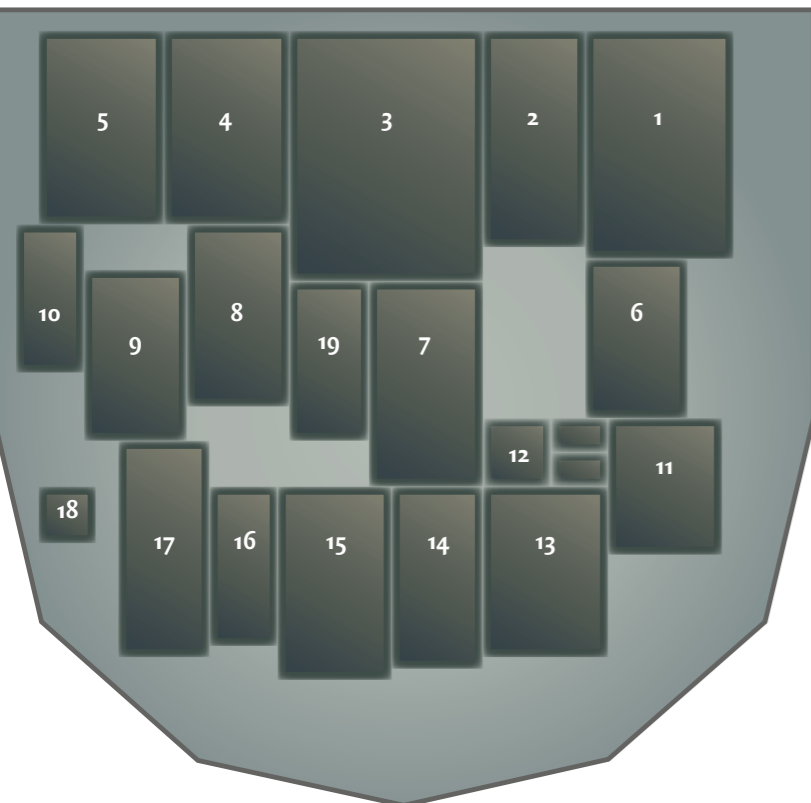
NERGEN IN DE PROVINCIE GRONINGEN ZIJN ZOVEEL OUDE GRAFZERKEN OP ÉÉN PLEK BEWAARD GEBLEVEN ALS IN DE STAD-GRONINGER MARTINIKERK. DEZE BIJDRAGE NEEMT U MEE OP EEN KORTE RONDGANG LANGS DE ZERKEN IN HET KOOR OM EEN AANTAL ONTWIKKELINGEN VAN DE ZESTIENDE TOT DE ACHTTIENDE EEUW TE SCHETSEN.¹

Op de grafzerken in het koor vinden we alle stijlen van Noord-Nederlandse grafdecoratie uit de 16de tot de vroege 19de eeuw vertegenwoordigd. Er is dan ook geen betere plek om de ontwikkeling van de heraldiek en andere aspecten van de grafsculptuur in die periode na te gaan dan in deze kerk. Het aantal stenen is te groot om in zijn geheel de revue te laten passeren en daarom beperken we ons hier tot een korte rondleiding. Voor de uitgebreidere beschrijvingen van de zerken wordt naar elders verwezen.²

Heraldiek

Heraldiek of wapenkunde vervulde in het verleden een functie die we nog steeds in andere vormen kennen. Of men nu een metalen paardekop op de auto schroeft, een sticker met de Groninger vlag op de achterkant plakt of een onderscheiding opspeldt, de behoefte om aspecten van de eigen identiteit visueel tot uitdrukking te brengen is

1 De ligging van de grafzerken op het koor (tekening Redmer Alma)

van alle tijden. Het verschil met de heraldiek ligt daarin dat deze in principe onveranderlijk vererfbaar is en gebonden aan de ongeschreven regel dat dat in de mannelijke lijn gebeurt.

De heraldiek zoals wij die kennen is ontstaan uit het toernooiwezen in de middeleeuwen. Om een ridder te herkennen wanneer hij gehelmd en gepantserd het strijdperk betrad, werden kleuren en figuren op zijn schild geschilderd. De kleden waarmee zijn paard was bedekt en de kleden die de ridder droeg, vertoonden kleuren die vaak met de kleuren van het schild overeenkwamen. Op zijn helm voerde hij ten slotte voorwerpen als horens, veren of dieren, die de herkenbaarheid vergrootten. Deze elementen vinden we nog steeds in de familieheraldiek terug: een schild, een helm, een helmteken (op de helm geplaatst) en de helmkleden (de grillig gevormde lappen die van de helm afhangen) behoren tot de vaste attributen van een compleet wapen.

De betekenis van een wapen, de achtergrond van het ontwerp door het eerste lid van een geslacht dat dat wapen wilde voeren, is meestal niet te herleiden. In een aantal gevallen is op grond van de stukken wel een beredeneerd vermoeden te uiten. De eenvoudigste vorm is het zogenaamde sprekende wapen, een wapen dat de geslachtsnaam uitdrukt, zoals dat van de families Lewe (een leeuw, zerk nr. 3), Cammingha (een kam, nr. 5), Cater (een kater, nr. 11) en Horenken (drie horentjes, nr. 19).

Verder is er vanouds een grote voorkeur voor dieren als de leeuw en de adelaar, symbolen voor kracht en autoriteit en indirect stond de halve rijksadelaar er symbool voor dat de Friese landen direct onder de keizer stonden. Die voorkeur voor deze dieren, en dan in het bijzonder de halve adelaar, is nog waarneembaar op de hierna te bespreken zerken.

Veel voorkomende stukken in de Noord-Nederlandse heraldiek zijn verder klaverblaadjes, rozen en lilies, de eerste vanwege het belang van landbezit, de laatste twee

- 1 Dit artikel is een bewerking van 'De grafzerken in de het koor van de Martinikerk', verschenen in het Bulletin Vereniging van vrienden Martinikerk, nr. 17 (maart 2000), pp. 22-40, naar aanleiding van een lezing op 27 maart 1999 voor de genoemde vereniging.
- 2 A. Pathuis, *Groninger gedenkwaardigheden. Teksten, wapens en huismerken van 1298-1814*, Assen/Amsterdam 1977 (hieronder steeds af te korten als GDW). Zie ook: J.J. Beintema, *Inventarisatie grafzerken Martinikerk in Groningen*, z.p. 2010 en O.D.J. Roemeling, 'Familiewapens op gewelfschotels, muurschilderingen en grafzerken in de Martinikerk', in G. van Halsema Thzn, Jos M.M. Hermans, F.R.J. Knetsch (red.), *Geloven in Groningen*, Kampen 1990, pp. 110-118.

2 Fragment van de grafzerk voor mr. Everhardus Jarges (nr. 1)

als uitingen van Mariadevotie. Meer dan dergelijke algemene overwegingen en tendensen kan men doorgaans niet signaleren als men zich over de oorspronkelijke betekenis van wapens buigt.³

Een Groninger pastoor

Door middel van een wapen kon men aspecten betreffende positie en herkomst uitdrukken en door het aanbrengen van wapens gaf men aan welke verschillende voorvaderlijke geslachten men van belang achtte voor de eigen identiteit. Vooral bij de oudste grafzerken stelde men zich in dat opzicht bescheiden op en volstond men met één of twee wapens. Bij het messing grafornament (nr. 1) voor mr. Everhardus Jarges († 1535)⁴ zijn enkel de wapens van zijn ouders – Coppen Jarges en Ide Sickinghe – afgebeeld. Het ornament in de vorm van een miskelk gaf aan dat de overledene priester was. In de Martinikerk liggen nog andere zerken met vergelijkbare gaten voor afbeeldingen van miskelken, die alle na de Reformatie verwijderd zijn. De grafplaat van Evert Jarges is de oudste die in de stad Groningen bewaard is gebleven. De mal voor het grafschrift is in één stuk gesneden en niet uit losse (druk)letters opgebouwd zoals de oudere messing ornamenten in de Ommelanden.

Ons gebrek aan kennis over de herkomst van de meeste familiewapens wordt opgevuld door vele wapenlegenden, die doorgaans boeiender zijn dan de werkelijkheid. Zo beroemde de familie Jarges zich erop dat een van haar voorouders door de Engelse koning Hendrik in het Heilige Land tot ridder was geslagen en daarom voerde zij de letter

H in haar wapen. De kern van waarheid in deze wapenlegende zal zijn dat Albert Jarges, oudoom van Everhardus, inderdaad naar het Heilige Land geweest is en daar kort voor hij verdrong in de Jordaan de ridderslag ontving. Van de letter H blijft de betekenis vooraansnog een raadsel.

3 Fragment van de grafzerk met de wapens Van Pewsum-Coenders (nr. 2)

3 Zie verder ook R.H. Alma, 'De vroegste ontwikkeling van de Groninger heraldiek', in *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 54 (2000), pp. 5-45.

4 GDW, nr. 343.

De laatste maanden van het jaar staan in het teken van tradities. Dat is bij de Stichting Oude Groninger Kerken niet anders. De winterwandeling en de kerstexcursie staan bijvoorbeeld dit kwartaal weer op het programma. 'Schrijver in de kerk' is mogelijk een prille, nieuwe traditie: op 24 oktober beleeft het evenement, met Jessica Durlacher in de hoofdrol, een tweede editie. De decembermaand is er bovendien een van schenken. In de donateurservice vindt u daarvoor enkele suggesties. Alles warm aanbevolen in deze koude najaars- en wintertijd.

Xx

Xxx

4 Fragment van de grafzerk voor Willem Mulert (nr. 3)

Het echtpaar Van Pewsum-Coenders

In het geval van pastoor Jarges is het duidelijk dat de wapens op zijn ouders betrekking hebben. Dat geldt niet met zekerheid voor de grafzerk (nr. 2) met de wapens Van Pewsum-Coenders uit omstreeks 1680.⁵ De zerk geeft geen tekst, maar op grond van de wapens en het grafboek van de Martinikerk is vast te stellen dat de wapens toebehoren aan Popke van Pewsum en zijn vrouw Josina Coenders († 1676). Op grafzerken van gehuwde mannen wordt vaak alleen het eigen wapen afgebeeld of die van de ouders, zoals op zerken nrs. 6 en 11. Als men daar van afweek, was er doorgaans iets bijzonders aan de hand. Het Groninger geslacht Coenders stond beduidend hoger op de sociale ladder dan de Oostfriese familie Van Pewsum. Dat maakt het dus ook mogelijk dat de zerk enkel voor Popke van Pewsum bedoeld kan zijn, omdat het wapen van zijn vrouw zijn zerk aanzienlijk aan status deed winnen.

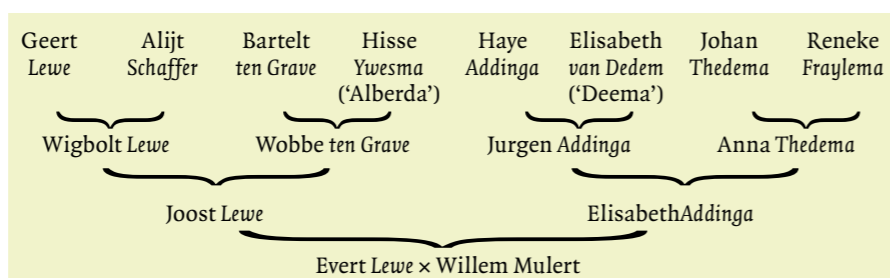
Kwartieren

Wilde men de betekenis van de overledene echt benadrukken, dan koos men voor een grote steen met overvloedige heraldische verbeelding van het voorgeslacht. Het gebruikelijkst was het om op een grafzerk de wapens van ouders, vier grootouders, acht overgrootouders enz. aan te brengen, maar men week daarbij ook wel eens van de

historische werkelijkheid af. In het koor van de Martinikerk vinden we daarvan verschillende voorbeelden. Soms wist men gewoon niet tot welk geslacht een bepaalde voorouder behoorde, en soms nam men bewust een ander wapen om het belang van de betreffende familie voor de familie van de overledene aan te duiden. Als men een belangrijke erfenis had ontvangen uit de familie van een betovergrootmoeder konden zijn erfgenamen besluiten om het wapen van die voormoeder te midden van de wapens van de grootouders aan te brengen, waarbij een van die grootouderlijke wapens achterwege bleef. Het zou niet juist zijn dit soort afwijkingen in alle gevallen als pure geschiedvervalsing te beschouwen. Een grafzerk was geen hard genealogisch document, maar een verbeelding van de meest relevante aspecten voor de overledene en de historische werkelijkheid was daaraan ondergeschikt.

Selectie van wapens

Een goed voorbeeld van selectie vinden we in de bijzonder grote zerk (nr. 3) van vrouwe Willem Mulert (inderdaad: Willem is een vrouw), die overleed in 1604.⁶ De bovenste rij wapens betreffen haar acht overgrootouders, de onderste rij geven de overgrootouders van haar eerste man, Evert Lewe:

⁵ GDW, nr. 1688.

⁶ GDW, nr. 1516.

In alle kerken die de Stichting Oude Groninger Kerken beheert worden bijzondere activiteiten aangeboden. In deze rubriek lichten we een aantal daarvan uit. Voor een compleet en actueel overzicht kunt u terecht op de website www.groningerkerken.nl/agenda. Mocht u geen beschikking over een internetverbinding hebben, dan kunt u contact opnemen met het secretariaat van de Stichting. De medewerkers kunnen u van een papieren agenda voorzien.

5 Fragment van de grafzerk voor Wytzia Nunninchof (nr. 4)

Er is bewust voor gekozen om de kwartieren van haar eerste man af te beelden en niet die van haar tweede man, Johan van Ballen. Waarschijnlijk is de zerk in opdracht van haar kinderen uit het eerste huwelijk vervaardigd. Het kwartier Alberda is fantasie. Op die plaats hoort eigenlijk het wapen van de familie Ywesma te staan, maar vermoedelijk wist men in 1604 al niet meer wat het wapen van deze honderd jaar eerder uitgestorven familie was of überhaupt dat de betreffende overgrootmoeder tot dat geslacht behoorde. Waarom het wapen Alberda daar geplaatst is, weten we niet zeker, misschien omdat de familie Ywesma uit dezelfde buurt afkomstig was als de Alberda's of anders omdat de familie Fraylema hetzelfde geslacht is als Alberda en dat men die verwantschap tot uitdrukking wilde brengen. Daar die relatie nog tot in de zeventiende eeuw erfrechtelijke consequenties had, geeft het foutieve kwartier eigenlijk een beter beeld.⁷ De Overijsselse familienaam Van Dedem werd overigens vergroningst tot 'Deema'.

Een literair hoogstandje

Uit de plaatsing van de wapens ten opzichte van elkaar is doorgaans de verwantschap tussen de wapenvoerders te lezen, al of niet aan de hand van kennis over de betreffende familie. Van een echtpaar, bijvoorbeeld de ouders van de overledene, worden de wapens meestal naast elkaar geplaatst, de man links en de vrouw rechts. Om hun verbondenheid aan te geven worden beide wapens soms onder één helm geplaatst met daarop het helmteken van 's mans familiewapen. De huwelijksband kan door verschillende symbolen nog worden benadrukt, bijvoorbeeld door zogenaamde liefdesknopen, in elkaar verstrengelde linten of touwen die om de wapens heen slingeren. Deze liefdesknopen vinden we op de zerk van Wytzia Nunninchof († 1660), vrouw van dr. Johan van Swinderen.⁸

⁷ Zie R.H. Alma, 'Grovens' erven', in E. de Boer (m.m.v. R. Alma), *De stichter, de stukken, de schenkers van het Benedictijnenklooster Feldwerd of het Oldenklooster bij den Dam*, [Spijk] 2004, pp. 390-455, ald. 416.

⁸ GDW, nr. 1571

6 (links) Fragment van de grafzerk voor Sasscher van Heringa, met de kwartieren van zijn schoonouders Aebinga en Alma (nr. 5)

7 (rechts) Grafzerk voor Sasscher van Heringa (nr. 5)

Alleen voor haar is een grafschrift aangebracht; blijkbaar is haar echtgenoot bij zijn tweede vrouw begraven. Het Latijnse vers van de hand van Franciscus Junius wordt in fraai Grieks een 'Eteostichon' genoemd, een tijdvers of chronogram. De letters I, V, X, L, C, D en M leveren opgeteld als Romeinse cijfers een totaal op met een betekenis: van de eerste twee verzen het geboortjaar (*annus natalis*), van de laatste twee het overlijdensjaar (*annus emortalis*). En alsof dat nog niet knap genoeg is, is de Latijnse tekst ook nog eens in een bepaald metrum (versvoet) geschreven: in dit geval twee zogenaamde 'disticha' ('Wýtzia tér denós binís minus égerat ánnos // Nón plurés! Plurés / víveret fáta negánt'). Om een indruk van de klank te geven volgt hier een vrij letterlijke vertaling, in hetzelfde metrum, zodat het bij hardop voorlezen op dezelfde manier loopt als het Latijn. Ook de vertaling is een chronogram: optelling levert eveneens de jaren 1632 en 1660. De W telt voor twee V's, de Y voor twee I's, de U telt als V en de J als I, zoals gebruikelijk bij Nederlandse chronogrammen. De vertaling is voor de aardigheid op rijm; de Latijnse tekst rijmt niet.

HAAR GEBORTEJAAR:

DÉRTIG JÁÁR, TWEE LÁGER, ZÍJN AAN WÝTSKE
GEGÉVEN

MÉÉR HEEFT NÍÉT HET LÓT — HÁÁR NOG
TÓÉGESTÁÁN.

HAAR OVERLIJDENSJAAR:

GÍJ STREKTE ÁL HET SCHÓNE GESLÁCHT TOT GLÓRIE,
SLECHTS ÉVEN:

LÁNGER KÓN GE NÍÉT, — MÓCHT GE NÍÉT BESTÁÁN.

8 Grafzerk voor Egbert Alberda (nr. 6)

Een Friese burgemeester van Groningen

Dikwijls zegt de vorm van een wapenschild iets over de wapenvoerder: een gehuwde vrouw wordt vaak een ovaal schild gegeven en een ongehuwde vrouw een ruitvormig schild. Hiervan zijn verschillende voorbeelden in de Martinikerkerk te vinden, maar van de regel wordt vaker afgeweken dan dat hij wordt gevolgd. Zo werd bij de zerken hierboven geen onderscheid in de vorm gemaakt, maar vinden we dat wel op de fraaie grafzerk (nr. 5) voor Sasscher van Heringa († 1565),⁹ een van de zeer weinige Friezen die in Groningen tot het stadsbestuur doordrong. Hoe hij in Groningen terecht kwam is aan deze zerk te zien: zijn schoonmoeder stamde uit de Groninger families Alma en Jarges (rechtsonder op de zerk). Het wapen Alma was blijkbaar al niet meer bekend en is om het schildje toch te vullen weergegeven als een Friese adelaar en een gekroonde letter 'a' om aan te geven dat het een noordelijke familie betrof waarvan de naam met een 'A' begint. De wapens van de vrouwelijke voorouders zijn op deze zerk in een ruitvormig schild geplaatst. De namen van de geslachten waar de namen naar verwijzen, zijn niet opgenomen, maar de heraldische taal werd destijds door de tijdgenoten goed beheerst. Het wapen Alma zal men niet herkend hebben, maar dat van het geslacht Jarges was aan iedere Groninger die er toe deed, bekend.

Sasschers vrouw was erfgenaam van verschillende goederen in de stad en provincie Groningen en dat zal voor dat echtpaar de aanleiding zijn geweest om metterwoon naar deze stad te verhuizen. Dat voor Sasscher de Groninger

⁹ GDW, nr. 346.

¹⁰ GDW, nr. 1517.

9 Fragment van een grafzerk met wapens Gockinga-De Bringues (nr. 7)

afkomst van zijn vrouw van belang was, blijkt bovendien uit het feit dat ook haar kwartieren op zijn grafzerk zijn opgenomen: meestal worden van een man alleen zijn eigen kwartieren, en niet met die van zijn vrouw afgebeeld.

De zerk is opvallend fraai gehouwen. In het algemeen zijn de grafzerken in de provincie Groningen uit deze periode aanzienlijk eenvoudiger. Het is dan ook zeker dat de steenhouwer uit Friesland kwam, waar de steenhouwerskunst in de zestiende eeuw op een hoog niveau stond. Opvallend is dat Anna de Ligne, voor wie de andere renaissancezerk op het koor vervaardigd is (nr. 17), eveneens in 1565 overleed. Wellicht dat voor de zerken van beide overledenen de opdracht ongeveer tegelijkertijd verstrekt is.

Latere vormgeving

De wijze waarop de kwartierwapens van Sasscher van Heringa zijn aangegeven, is typerend voor de vrije manier waarop dat in het 16de-eeuwse Groningen gebeurde. De zerk (nr. 6) van Egbert Alberda († 1604)¹⁰ geeft de wapens van het voorgeslacht al meer in de strakke volgorde die in de zeventiende en achttiende eeuw gebruikelijk werd: in het midden het eigen wapen en aan weerszijden de kwartieren van de vader en de moeder. Opvallend aan deze zerk is de ronkende Latijnse tekst waarin de loftrumpet over de overledene wordt gestoken. De steen is in dezelfde opmaak vervaardigd als die voor Egberts oom Frederick Coenders († 1618) (nr. 11) en blijkbaar door dezelfde steenhouwer vervaardigd.

In de formele beschrijving van een wapen worden de kleuren en de figuren ('stukken') beschreven. Dat biedt echter nog veel vrijheid voor de steenhouwer of kopergieter. De grafzerken op het koor van de Martinikerkerk laten de grote diversiteit zien in de ontwikkelingen van de 16de tot de 18de eeuw. Het messing ornament op de zerk (nr. 7) van Scato Ludolf Gockinga († 1737) en Sophia de Bringues († 1760)¹¹ geeft bijvoorbeeld een schildvormig en een ovaal wapenschild, maar dan in de weelderige vorm die het rococo kenmerkt. Ook de versierselen rond het schild hebben weinig overeenkomsten met die op de grafzerken hierboven.

Nieuwe families

De grafzerk (nr. 8) voor Petrus Eissinghe († 1638)¹² geeft net als die van Egbert Alberda een uitgebreide Latijnse tekst, die in vertaling luidt: 'Petrus Eissinghe, die langs ambten van opklimmende waardigheid tot het hoogste opklim, verzadigd met wereldlijke glorie en met het vergankelijke leven, verlangend naar het hemelse, heeft zijn onsterfelijke deel aan God teruggegeven en verlangde zijn sterfelijk deel door deze aarde te laten bedekken. Hij was burgemeester van Groningen, oudste voorzitter van de stadsraad, eerste curator van de academie en ouderling van de kerk toen hij overleed op 18 april 1638, oud 64 jaar. Dit monument plaatste Aurelia Verrutius, zijn zeer treurige weduwe'.

Zoals uit de tekst te lezen is, was Petrus Eissinghe een nieuwkomer in het Groninger stadsbestuur. Ook uit de heraldiek blijkt dit: naast zijn wapen staat niet dat van zijn moeder, zoals gebruikelijk zou zijn, maar dat van zijn vrouw. De familie Verrutius was ook nog niet zo lang tot de hoogste regionen doorgedrongen, maar had in het begin van de zeventiende eeuw in elk geval meer aanzien dan het geslacht Eissinghe. Van voorvaderlijke kwartierwapens werd afgezien, wat gezien de betrekkelijk eenvoudige afkomst van het echtpaar verklaarbaar is.

Enkele generaties later was de familie Verrutius nauwer verwant geraakt aan de oudere Groninger geslachten. Het messing ornament (nr. 9) met de wapens Verrutius, Gockinga, Van Beyma en Clant uit omstreeks 1680¹³ heeft betrekking op het echtpaar Jan Verrutius en Luitje Gockinga, die in 1672 huwden. De linkerwapens zijn die van de ouders van Jan, de rechter- van die van Luitje. De moeder van Luitje, Catharina Clant, wordt herdacht in zerk nr. 15. Zij stamde als enige

¹¹ GDW, nr. 1585.

¹² GDW, nr. 1567.

¹³ GDW, nr. 1676.

10 Grafzerk voor Petrus Eissinghe (nr. 8)

van de vier kwartieren uit een oud stad-Groninger geslacht; de overige drie families waren in het begin van de zeventiende eeuw tot aanzien gekomen. Er werd dus bewust voor vier kwartieren gekozen, en wel in de vorm van één gevierendeeld wapenschild.

11 Fragment van de grafzerk voor een lid van de familie Verrutius (nr. 9)

12 Fragment van de grafzerk voor jonge Johan Horenken (nr. 10)

Oude eenvoud

Met het messing ornament (nr. 10) voor de jonge Johan Horenken († 1557)¹⁴ gaan we zichtbaar terug in de tijd. De wapenschilden van zijn beide ouders worden zonder opsmuk getoond. De asymmetrische schilden herinneren aan de militaire achtergrond van de heraldiek. De inkeping aan de linkerzijde van het rechterschild is een relict van de ruimte die werd uitgespaard om een lans in te laten rusten. Het linkerschild is in spiegelbeeld geplaatst uit hoffelijkheid ('courtoisie') van de vader jegens de moeder. Dat verschijnsel is ook te zien als we het wapen Gockinga op

13 Fragment van de grafzerk (oorspronkelijk) voor Frederick Coenders (nr. 11)

de zerken nr. 7 en nr. 9 vergelijken: de adelaar is daar steeds zo geplaatst dat hij zijn rug niet toekent aan het wapen van de partner.

Hergebruik

Deze zerk (nr. 11) is oorspronkelijk vervaardigd voor de kinderloos overleden Frederik Coenders († 1618),¹⁵ maar later hergebruikt door zijn achternicht Gesina Alberda († 1655) en haar man Antoni Polman († 1662). De wapens die langs de rand en aan het hoofd van de zerk zijn afgebeeld, bleven echter behouden en die geven daarom alleen de kwartieren van Gesina's moeder weer. De inhoud van het oorspronkelijke grafschrift van Frederick Coenders is gelukkig nog overgeleverd omdat het genoteerd is voordat het verwijderd werd. Het is een lange Latijnse tekst zoals wij die ook al zagen op de vrijwel identieke grafzerk van Fredericks oomzegger Egbert Alberda (nr. 6).

In het voorbijgaan noemen we nog de twee eenvoudige zerken (nrs. 12 en 14) zonder tekst maar met de wapens van het echtpaar Lucas Alting en Rebbecca Wiarda († 1692),¹⁶ vermoedelijk voor Rebecca en/of haar kinderen. Het wapen Wiarda geeft een zwaan, herkenbaar aan de in de heraldiek gebruikelijke kroon om de hals.

Van adelaar tot raaf

Op deze zerk (nr. 13) van Wolter Sighers († 1629) en Elteke Gruys († 1658)¹⁷ treffen we een inmiddels bekend wapen

14 GDW, nr. 344.

15 GDW, nrs. 1528 en 1564.

16 GDW, nr. 1678.

17 GDW, nr. 1539.

15 Grafzerk voor Anna de Ligne, 1565 (nr. 15)

aan: het familiewapen Sighers is hetzelfde als dat van de familie Gockinga op zerken nrs. 7, 9 en 16. Zij stamden vermoedelijk van één gemeenschappelijke stamvader. De adelaar komt later ook voor als raaf en via het wapen van de familie De Sighers ther Borch is dit dier opgenomen in het wapen van de oude gemeente Eelde en de huidige gemeente Tynaarlo.

De dochter van de hertog

De prachtige renaissancegrafzerk (nr. 15) voor Anna de Ligne de Barbançon († 1565)¹⁸ is voor Groningen uniek vanwege het Franse grafschrift. Het is dan ook een bijzondere dame die hier rust. Anna de Ligne was een bastaarddochter van Johan de Ligne, hertog van Arenberg, stad-

18 GDW, nr. 347.

19 GDW, nr. 1549.

20 GDW, nr. 1521.

21 Zie J.P.J. Postema, Johan van den Corput 1542-1611. Kaartmaker, vestingbouwer, krijgsman, Kampen 1993.

16 Fragment van de grafzerk voor Catharina Clant (nr. 16)

houder van Groningen namens Philips II die in 1568 in de slag bij Heiligerlee tegen de troepen van Lodewijk van Nassau sneuvelde. Anna was in 1564, nog geen jaar voor haar dood, met de Groninger burgemeester Johan van Ballen gehuwd, een van de leidende Spaansgezinde burgemeesters van de stad Groningen. Hij hertrouwde met Willem Mulert, die we hierboven

reeds ontmoetten (zerk nr. 3). De zerk geeft de kwartieren van haar en haar man.

Militairen

Ook met Catharina Clant († 1638), vrouw van kapitein Eppo Gockinga, hebben we hierboven reeds kennis gemaakt. Haar zerk (nr. 16) geeft zoals gebruikelijk de wapens van haar man en haarzelf.¹⁹ De eenvoudige heraldische representatie wordt gecompenseerd door de overvloedige titulatuur van de 'edele eertijke vrouwe' en haar man, de 'edelen eerentfesten ende manhaftten capitein'.

Onder de grafzerk (nr. 17) voor Johan van de Kornput († 1611)²⁰ ligt een bekende Nederlander, hoewel deze militair, kaartmaker en vestingbouwer in Groningen zelf

14 Fragment van de grafzerk van Wolter Sighers en Elteke Gruys (nr. 13)

17 Grafzerk van Johan van de Kornput (nr. 17)

geen grote roem geniet.²¹ In de Latijnse tekst worden zijn verdiensten genoemd: ‘Johan van de Kornput, zoon van Johan, heeft de Heer gediend [= overleed] op 17 september 1611, oud 69 jaar, nadat hij 43 jaar lang voor de Nederlanden tegen Philips II, koning van Spanje, krachtig gestreden had. Grafschrift van Johan van de Kornput: ‘Voor de dappere ridder, voorzienige veldheer, tweede Vitruvius [= Romeins architect en schrijver], door deze kleine heuvel bedekt, heeft Petrus Pappus van Tratzberg [= een Groninger garnizoenscommandant] ter herinnering aan zijn vriend deze steen geplaatst’.

Overige zerken

Daarmee hebben we de opvallendste zerken op het koor besproken. Een klein, 18de-eeuws zerkje (nr. 18) draagt verder de wapens van twee Friese adellijke families Unia en Van Burmania²² en bedekte misschien het lichaam van een kind van dit echtpaar. Evenmin van een duidelijke tekst

²² GDW, nr.1693.

²³ GDW, nr.1660.

18 Fragment van de grafzerk van Georgius van Ewsum? (nr. 19)

voorzien is een zerk (nr. 19) met de letters I.S.G.V.E.²³ Vermoedelijk is hiermee een lid van een bastaardtak van de familie Van Ewsum bedoeld, wat afgeleid kan worden uit het helmteken (een reiger) boven het overigens ruw weggekapte wapenschild. Wellicht betrof dit Georgius van Ewsum, die overleed omstreeks 1632.

Besluit

Hiermee eindigt deze heraldische en funeraire verkenning langs de grafzerken op het koor van de stad-Groninger Martinikerkerk. Hoe klein dit aantal vrij willekeurig gekozen grafzerken ook is, de goede beschouwer kunnen zij al veel leren over de ontwikkeling van de heraldiek in Groningen. De duizenden grafzerken die in de Groninger kerken bewaard zijn gebleven, vormen voor velen de enige persoonlijke uitingen die ons meer leren over hun zelfbeeld en positie in de maatschappij.

Redmer Alma (redmer.alma@hetnet.nl) studeerde wiskunde en geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en publiceert op het gebied van de adelsgeschiedenis, heraldiek en grafsculptuur in Noord-Nederland.

Alle foto's: Regnerus Steensma, Buitenpost